ŠTÚROVCI (KONCERT ZRUŠENÝ)

SLOVENSKÉ KOMORNÉ DIVADLO
MARTIN, 2006

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

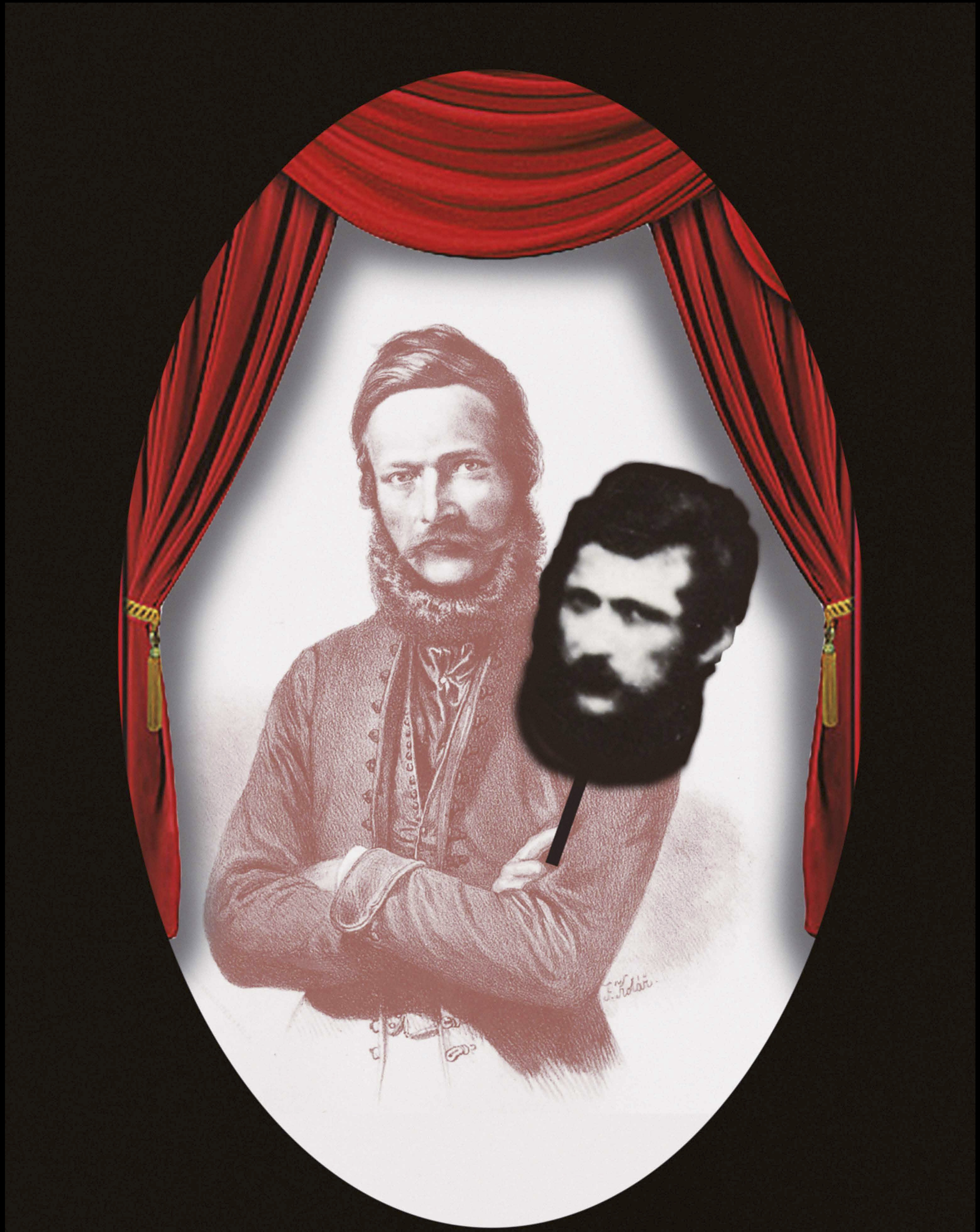

Ktorá tvár je tá pr (a) vá?

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

01

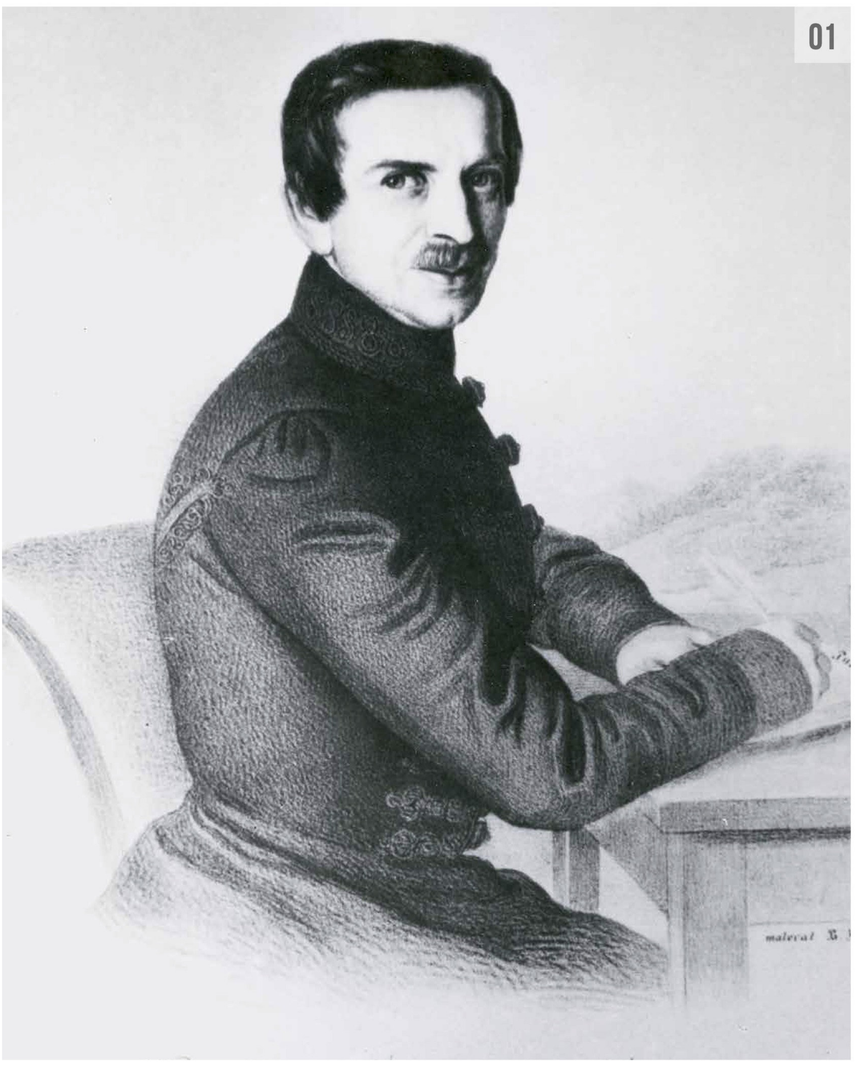

02

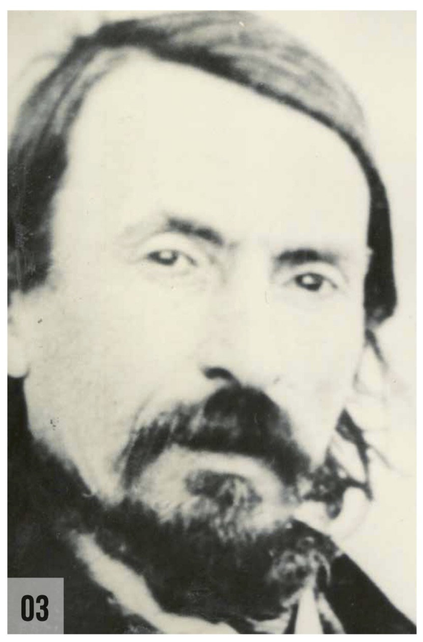

03

1 Roku 1830 dne 22 srpna provozovala se zde
ve dvorcem Mikulášši ve Královském hostinci na
vrchním Hussitátu ve zcela vystavenem Divadle
Veselá hra Kocaurkovo při gegimž vy. 33. vk.
provozování se prigmo dostalo Výtěžku 80 54.
kterýž penize sluteční do rukau prigali

Kašpar Fejérpataky
Mikuláš Klemk
Jozeff Šimka

2 Roku 1830 dne 29 srpna provozovali se zde opet
dwe veselohry totiž Zajmanna ve Svato Janstwi
a Zluta zymnice při gegichž provozowání zyl. 4.
se dostalo prigma Výtěžku — — vr.a 36 35 —

Kašpar Fejérpataky
Mikuláš Klemk
Jozeff Šimka

04

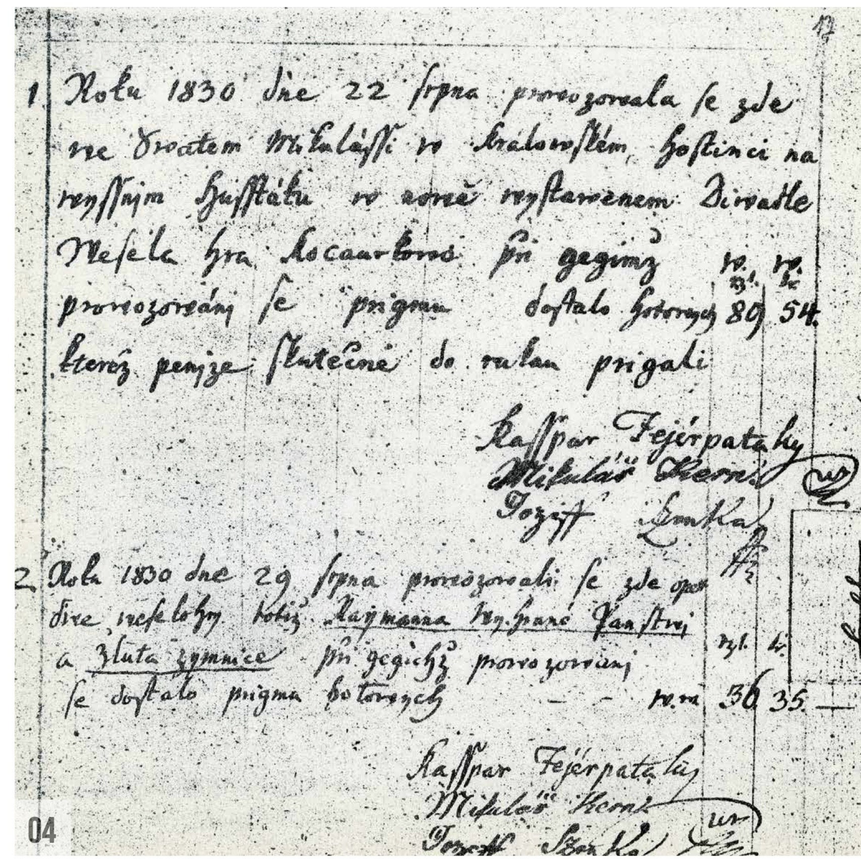

05

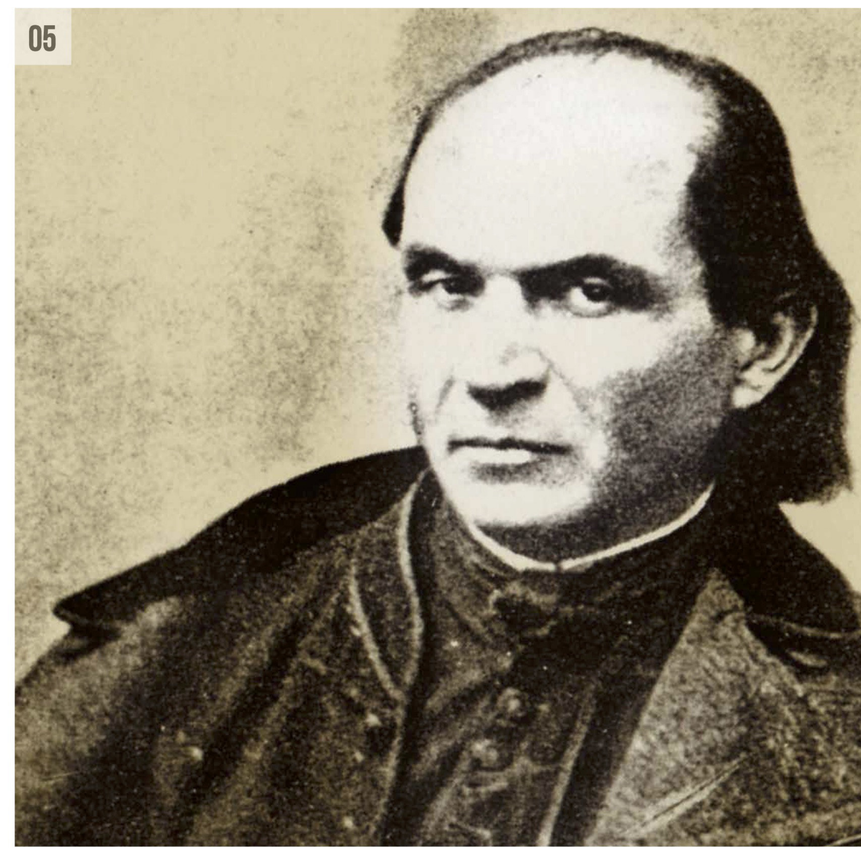

01 GAŠPAR FEJÉRPATAKY BELOPOTOCKÝ (1794 – 1874) – KNÍHKUPEC, PUBLICISTA A REDAKTOR, ORGANIZÁTOR DIVADELNÝCH PREDSTAVENÍ V LIPTOVSKOM SVÄTOM MIKULÁŠI

02 TITULNÁ STRANY KRONIKY OCHOTNÍCKEHO DIVADLA ZALOŽENÉHO V ROKU 1830 V LIPTOVSKOM SVÄTOM MIKULÁŠI

03 SAMUEL JURKOVIČ (1796 – 1873) – UČITEĽ A NOTÁR, ZAKLADATEĽ SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO DIVADLA NITRIANSKEHO V SOBOTIŠTI

04 ZÁPIS O PRVOM PREDSTAVENÍ OCHOTNÍCKEHO DIVADLA V LIPTOVSKOM SVÄTOM MIKULÁŠI – 22. AUGUSTA 1830 UVIEDLI CHALUPKOVO KOCÚRKOVO

05 ANDREJ SLÁDKOVIČ (1820 – 1872) PODNIETIL KOLEGOV Z PREŠPORSKÉHO EVANJELICKÉHO LÝCEA K DIVADELNÝM AKTIVITÁM

06 ZÁZNAM O FINANČNÝCH PRÍSPEVKOCH „VLASTENCOV“ NA PRVÚ NÁRODNÚ ZÁBAVU. NA PREDSTAVENÍ STARÝ KOČIŠ PETRA III. SA VYZBIERALO 45,40 ZLATÝCH. MEDZI PRISPIEVATEĽMI NÁJDEME AJ JOZEFA MILOSLAVA HURBANA

07 HOSTINEC MEŠŤANA ANTALA HREBÍČKA V SOBOTIŠTI, KDE 5. AUGUSTA 1841 UVIEDLI HRU STARÝ KOČIŠ PETRA III. AKO PRVÉ PREDSTAVENIE SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO DIVADLA NITRIANSKEHO

06

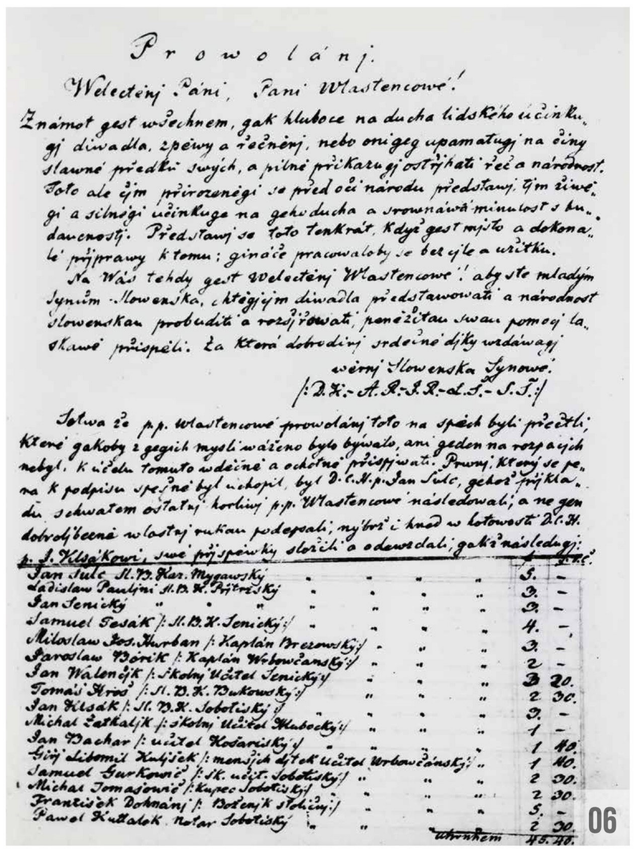

P r o w o l á n j.

Welectený Páni, Páni Wlastenczowé!

Známost gest wšechnem, gak kloboce na ducha lidského účinku, gi diwadla, zpěwy a řečněnj, nebo onigeg upamatugj na činy slawné předkú swých, a pilně přikazugj ostřjhati řeč a národnost. Toto ale čím přirozenégi se před oči národu předstawj, tím živegi a silnégi účinkuge na gehe ducha a srownáwá minulost s budaucnostj. Předstawj se toto tenkrát, když gest mjsto a dokonalé přjprawy k tomu; ginák pracowaloby se bez vjle a užitku.

Na Wás tehdy gest Welectený Wlastenczowé! abyste mladým Synům Slowenska, chtěgjcjm diwadla předstawowati a národnost Slowenskau probudit a rozšjřowati, panežitau swau pomocj la skrowě přispěli. Za ktero dobrodinj srdečné díky wzdáwagj

wérnj Slowenska Synowé.

/: D.K.- A.R.-J.R.-a.t.- S.T.:/

Sotwa že p.p. Wlastenczowé prowedánj toto na spích byli přečtli; Kteréž gakoby z gegich mysli wážено bylo bywalo, ani geden na rozpacých nebyl, k účelu tomuto wdečné a ochotné přicházeti. Prwnj, ktery se pana k podpisu spěšné byl uchopil, byl D.C.N.p. Jan Sulc, gehož příklada dj sehwatem ostatnj kohlinj p.p. Wlastenczowé následowali; a ne gen dobrowolněná wlastnj rukau podepsali; nýbrž i hned w lotowosti D.K.

p. J. Klžakowi, swe přjspěwky složili a odewzdali, gak následugj:

Jan Sulc Sl.Th.Kler. Myjawskj		5. –
Ladislaw Paulini Sl.Ph.K. Přjwetskj		3. –
Jan Senickj		3. –
Samuel Tesák /: Sl.Ph.K. Senickj :/		4. –
Miloslaw Kos. Hurban /: Kaplan Brezowskj :/		3. –
Jaroslaw Bérik /: Kaplan Wrbowčanskj :/		2 –
Jan Walentjk /: Školny Učitel Senickj :/		3 20.
Tomáš Kroo /: Sl.D.K. Bukowskj :/		2 30.
Jan Klsák /: Sl.D.K. Sobotiskj :/		3. –
Michal Zatkalj /: Školnj Učitel Hlubockj :/		1 –
Jan Bachar /: učitel Kočarišskj :/		1 10.
Jiřj Lidomil Kuljšek /: menšjch djtek Učitel Wrbowčanskj :/		1 10.
Samuel Jurkowič /: Sl. učit. Sobotiskj :/		2 30.
Michal Tomašowič /: Kupec Sobotiskj :/		2 30.
Františ Dekanj /: Bžencjk Stolicnj :/		3. –
Pawol Kuttalek Notar Sobotiskj		2 30.
	uhrnem	45.40.

07

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

SLOVENSKÉ OCHOTNÍCKE DIVADLO V 19. STOROČÍ

V období konštituovania moderných národov bolo zakladanie a budovanie národných divadiel jedným z charakteristických znakov všetkých národov žijúcich v habsburskej monarchii. Za prvoradý cieľ týchto divadiel možno považovať úsilie pozdvihovať národný a verejný život a pomáhať v procese rozvoja občianskej spoločnosti. Kým viaceré slovanské národy už v polovici 19. storočia budovali svoje profesionálne divadelné stánky, špecifické politické, hospodárske a kultúrne podmienky Slovákov v Uhorsku stále nepriali vzniku profesionálneho divadla. Národné divadlá na Slovensku zakladajú preto v tomto období slovenskí vzdelanci (vidiecka a malomestská inteligencia), študenti a divadelní ochotníci, ktorí divadlo chápu ako jedinečný prostriedok na šírenie vzdelania a osvety a vidia v ňom užitočný nástroj na formovanie národnej kultúry.

Ako prvé z radu slovenských ochotníckych divadiel vzniká pod vedením známeho národného aktivistu, knihára a kníhkupca Gašpara Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Svätom Mikuláši divadlo, ktoré jeho zakladateľ nazval Diwadlo slowanské Swato-Mikulášske. Svoju činnosť začalo 22. augusta 1830 premiérou satirickej veselohry *Kocúrkovo* z pera významného slovenského dramatika Jána Chalupku. Belopotockého divadelné podnikanie neskôr ukázalo cestu aj ďalším, ktorí prostredníctvom divadla chceli posilňovať slovenskú identitu a prezentovať národnú kultúru. Hlavnou šíriteľkou divadelných aktivít sa stáva študujúca mládež, ktorá koncom 30. rokov 19. storočia preberá do rúk divadelné žezlo, aby ním vládla vo viacerých kútoch Slovenska.

Najaktívnejší ochotníci sa sformovali v radoch študentov prešporského evanjelického lýcea. Mladí vzdelanci ihneď rozpoznali, akú úlohu môže v spoločenskom živote Slovákov zohrávať popri literatúre a žurnalistike práve divadlo, a preto mu venovali značnú pozornosť. K divadelnej činnosti ich predurčovala nielen kultúrna rozhľadenosť a spoločenské postavenie, ale predovšetkým mladícka energia a nesmierne oduševnenie. Vďaka aktivitám prešporskej študujúcej mládeže tak vznikajú popri mikulášskom ďalšie dve ochotnícke centrá – prvé v Sobotišti a druhé v Levoči.

Niekedy v polovici júla 1841 navštívil poslucháč teológie Ondrej Braxatoris (neskôr známy ako Andrej Sládkovič) počas ciest po nitrianskych evanjelických cirkvách aj obec Sobotište. Zastavil sa v dome sobotišťského učiteľa, notára a vzdelanca Samuela Jurkoviča, ktorý už dávnejšie uvažoval o usporiadaní divadelného predstavenia. V roku 1840 plánovali totiž na Záhorí uviesť hru českého dramatika Josefa Kajetána Tyla *Nalezenec*, ale Jurkovič nenašiel dostatok záujemcov, ktorí by chceli vo veselohre účinkovať. Doslova sa obávali, aby sa s nimi potom navždy nespájalo „potupné meno komediantov“. Na informácie o neuskutočnenom predstavení reagoval Braxatoris ponukou zmobilizovať kolegov z prešporského lýcea, aby sa pustili do nácviku divadelnej hry.

Divadelní nadšenci ihneď našli spoločnú reč, výsledkom ktorej bolo založenie divadla pod názvom Slovenské národní divadlo nitranské. Jeho prvými hercami sa stali študenti prešporského evanjelického lýcea trávia ci prázdniny v Sobotišti a v okolí, a tiež miestna mládež. Odhodlane, s obrovským elánom sa pustili do príprav novej inscenácie. Išlo o trojdejstvovú frašku *Starý kočiš Petra III*. od nemeckého dramatika Augusta von Kotzebueho. Túto frašku si študenti vybrali z viacerých dôvodov – potrebovali nekomplikovaný text s malým počtom postáv a len s minimom ženských úloh, pretože s herečkami rátať nemohli. V tých časoch nabrala len máloktorá Slovenka odvahu postaviť sa na javisko.

Prvé predstavenie Slovenského národného divadla nitrianskeho sa napokon konalo v Sobotišti 5. augusta 1841 v dome váženého mešťana Antala Hrebíčka, ktorý pre tieto účely vyhradil jednu miestnosť. Hlavných úloh sa zhostili August Roy (Dobrožil), Anna Jurkovičová (Anička, dcéra Dobrožilova), Daniel Koléni (Peter), Samuel Štúr ml. (starý kočiš) a Ľudovít Šulek (Ivanško). Predstavenie videlo 43 osôb (viac sa do miestnosti nezmestilo) a výnos z neho bol dosť vysoký (45 zlatých). Zarobené peniaze ochotníci neskôr investovali do zakúpenia kulís a opony s obrazom Nitry. Okrem samotnej hry súčasť programu tvorili aj predslov napísaný Jozefom Miloslavom Hurbanom, spev slovenských piesní a prednes básní. Inscenácia mala u divákov ohromný úspech.

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

01

02

03

04

01 OKOLIE SOBOTIŠŤA – KRAJ „KOPANÍC“, KDE SA KONALI PRVÉ SLOVENSKÉ OCHOTNÍCKE PREDSTAVENIA

02 MÓRIC BEŇOVSKÝ (1746 – 1786) – RODÁK Z VRBOVÉHO, HLAVNÝ HRDINA KOTZEBUEHO DRÁMY

03 JOZEF MILOSLAV HURBAN (1817 – 1888) FINANČNE AJ ORGANIZAČNE PODPOROVAL ŠTUDENTOV V DIVADELNEJ ČINNOSTI; MANŽEL ANNY JURKOVIČOVEJ

04 TITULNÁ STRANA RUKOPISU KRONIKY SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO DIVADLA NITRIANSKEHO, KTORÚ PÍSAL SAMUEL JURKOVIČ V ROKOCH 1841 – 1842

05 ANNA JURKOVIČOVÁ S OTCOM SAMUELOM JURKOVIČOM, NA KOLENÁCH DRŽÍ SYNA SVETOZÁRA. VZADU JEJ SESTRY JÚLIA SLOBODOVÁ A EMÍLIA JURKOVIČOVÁ

06 RUKOU PÍSANÁ POZVÁNKA NA DIVADELNÚ ZÁBAVU KONANÚ 5. OKTÓBRA 1841 NA MYJAVE, NA KTOREJ UVIEDLI VESELOHRU DIVOTVORNÝ KLOBÚK.

05

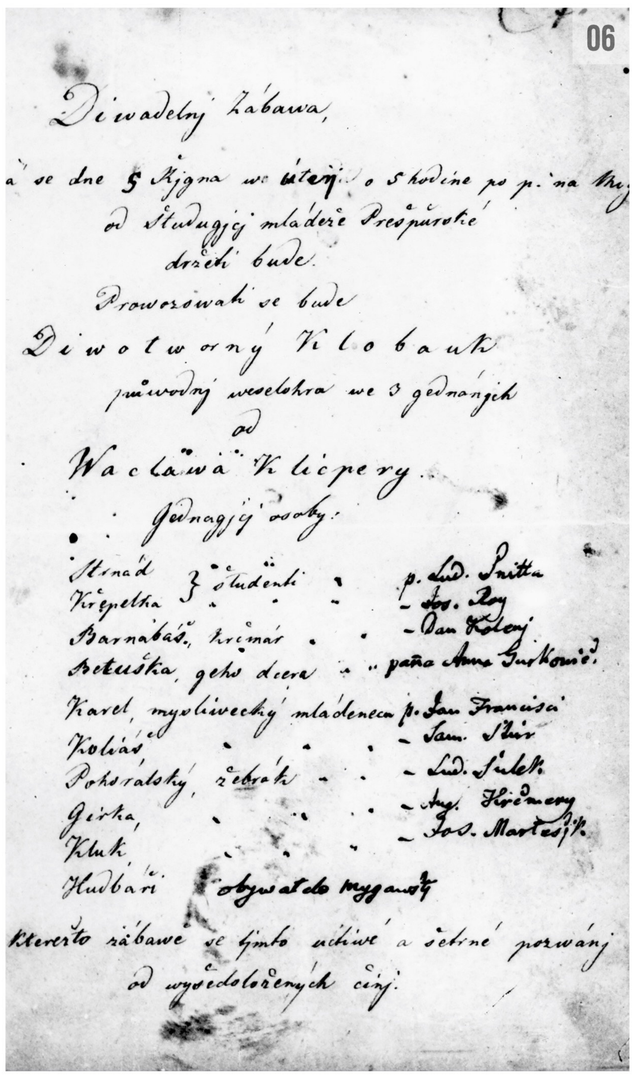

06

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ DIVADLO NITRIANSKE V SOBOTIŠTI

Úspech prvého predstavenia v Sobotišti povzbudil mladých ochotníkov k ďalším divadelným aktivitám. Prešporskí študenti sa rozhodli počas nasledujúcich prázdnin (v období vinobrania) pripraviť nové predstavenie. Vybrali si hru českého dramatika Václava Klimenta Klicperu *Divotvorný klobúk*, ktorú chceli prezentovať v Senici. Ešte pred uvedením sa však dozvedeli, že v mestečku by ich určite vypískali, hoci by aj dobre hrali, lebo miestni nežičlivci sa zastrájali negatívnym prijatím. Vybrali sa teda na Myjavu, kde boli k ich činnosti oveľa zhovievavejší. Predstavitelia mesta dali divadelníkom k dispozícii priestrannú sálu v obecnom dome, v ktorom napokon 5. októbra 1841 *Divotvorný klobúk* zahrali. Na Myjave mala divadelná zábava – taký bol oficiálny názov podujatia – mimoriadnu odozvu. Obecenstvo sa výborne zabávalo, niektorí diváci sa dokonca nezdržali slovných komentárov počas predstavenia.

Po vydarenom uvedení *Divotvorného klobúka* sa mládež dohodla, že v nasledujúcom roku, v čase veľkonočných sviatkov, pripraví nové podujatie. Termín konania, miesto a titul si zvolili hneď – rozhodli sa, že budú hrať opäť na Myjave a uvedú dramatický text, v ktorom je hlavnou postavou známy domáci hrdina. Vybrali dielo Augusta von Kotzebueho, drámu *Gróf Beňovský alebo Sprisahanie na Kamčatke*, ktorej hlavným hrdinom je gróf Móric Beňovský, rodák z Vrbového. Mestečko Vrbové sa nachádzalo (rovnako ako Sobotište a Myjava) v Nitrianskej stolici, preto chceli obyvateľov tejto stolice „obveseliť“ hrou, v ktorej vystupuje ich známy rodák. Do príprav predstavenia vložili maximálne úsilie – nakúpili nové kulisy, poctivo sa učili úlohy a dokonca po prvý raz vytlačili na podujatie aj pozvánky. Hru *Gróf Beňovský alebo Sprisahanie na Kamčatke* uviedli na Myjave 29. marca 1842. Sviatočný rámec podujatia podporili účinkujúci spevom piesne *Kde domov můj*, ktorú odspievali za oponou, počas prestavby scény. Predstavenie trvalo päť hodín a obecenstvo ho prijalo veľmi spontánne.

V súvislosti s predstavením *Gróf Beňovský alebo Sprisahanie na Kamčatke* sa po prvýkrát v dejinách slovenského divadla stretávame s osobnosťou Ľudovíta Štúra. O jeho priamej účasti na divadelnom dianí v Nitrianskej stolici nachádzame záznamy v rukopisnej kronike, ktorej autorom je organizátor divadelného života v tejto oblasti, notár a učiteľ Samuel Jurkovič. Činnosť mladého divadelného kolektívu zachytil Jurkovič v rozsiahlej (stošestnásťstránkovej) kronike divadla pod názvom *Zpráva Slovenského národniho divadla nitranského v Sobotišti založeného dne 5. srpna 1841*. Správu písal v slovakizovanej češtine, teda v jazyku, ktorý používali slovenskí evanjelici pred štúrovskou kodifikáciou.

Na základe zápisov z kroniky získavame aj istú predstavu o umeleckej kvalite predstavení, poznáme herecké obsadenie a dozvedáme sa informácie „zo zákulisia“ príprav jednotlivých hier – vieme o problémoch, ktoré sprevádzali ich uvádzanie, sledujeme vzťahy medzi členmi kolektívu a máme aj podrobné správy o financovaní podujatí. Medzi hercami nachádzame mená známych štúrovcov i budúcich kultúrnych dejateľov, ktorí ako študenti prichádzali počas prázdnin skúšať inscenácie – Ján Francisci, Ján Kalinčiak, Daniel Kolény, August Krčméry, Andrej Sládkovič, Samuel Štúr ml., Ľudovít Šulek, August Roy, Jozef Roy, Ľudovít Šnitta –, a tiež mená miestnych dievčat, ktoré ako prvé ženy stáli v tomto regióne na javisku – boli nimi Anna Jurkovičová a sestry Anna a Zuzana Koléniové.

Zanietená mládež pripravovala jednotlivé podujatia pod vplyvom i dohľadom starších kolegov. Vzácne rady v otázkach uvádzaných titulov im poskytoval napríklad aj Jozef Miloslav Hurban, vtedy mladý kaplán v neďalekej Brezovej, ktorý na niektoré predstavenia napísal podnetné kritiky uverejnené v dobovom časopise *Květy*. Verného druha Ľudovíta Štúra napokon uchvátilo nielen samotné divadlo, ale najmä hlavná predstaviteľka viacerých ženských rolí – Anna Jurkovičová, dcéra Samuela Jurkoviča. Obdivuhodné herecké výkony pôvabnej a vzdelanej mladej dámy zaujali Hurbana natoľko, že 7. októbra 1845 uzavreli zaľúbenci manželstvo.